

Analysing the concept of synergetic approach in the context of tutoring, the author focuses on the statement of scientists that synergy is essentially the development of ideas of a systemic approach for open unbalanced systems, it summarizes all the most important theoretical and methodological results of systemic research. The article states that synergetic categories focus on transitional moments, on uncertainty, multivariate of development paths, probability of existing forecasts, reversibility of processes. This allows to consider the direct and indirect effects on the tutoring process and provides an opportunity to determine the impact of this process on the further development of tutoring in Ukraine. The article also formulates the basic principles of systemic and synergetic approaches in the context of tutoring research.

Key words: synergy, synergetic approach, principles of synergetic approach, systemic approach, principles of systemic approach, tutoring, tutoring process, tutoring system.

УДК 371.13

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.87.23>

Шевчук А. В.

РЕЛІГІЙНА ОСВІТА В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКОЛАХ АВСТРАЛІЇ ТА УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ ТА СУЧАСНОЇ СИТУАЦІЇ

У статті розглянуто проблему розвитку релігійної освіти та охарактеризовано різні види релігійної освіти, приділено увагу релігійній освіті в державних школах України та Австралії. У результаті проведеного дослідження оцінено сучасну ситуацію та вказано на актуальність запозичення та необхідність переосмислення закордонного досвіду, зокрема австралійської релігійної освіти з метою використання у процесі реформування української освіти в умовах демократизації суспільства, проведено аналіз наукових праць вітчизняних та закордонних учених за темою дослідження, встановлено, що рівень релігійної освіти в Австралії є одним із найкращих зразків запозичення досвіду для інших держав, виявлено спільні ознаки та відмінності процесу розвитку релігійної освіти та описано історичні чинники, які впливали на особливості взаємостосунків держави та релігійних організацій у контексті релігійного навчання і формували особливості розуміння суті розділення церкви та держави в освітній сфері, визначено політичні, соціокультурні фактори, які впливали на взаємодію держави та церкви в контексті освіти, охарактеризовано зміни, які відбулися у взаємостосунках і співпраці держави та церкви, констатовано, що рівень релігійної освіти в Австралії має підтримку від держави та заохочується на рівні кожного штату, виконано порівняльний аналіз історії розвитку релігійної освіти України та Австралійського союзу, в контексті якого відзначено вплив релігійних закладів освіти на становлення освітніх систем обох держав, виявлено в процесі суспільного розвитку обох держав зацікавленість громадян у аксіологічному вихованні учнів державних шкіл, відзначено зміни у ставленні до релігійної освіти, проаналізовано нормативну базу системи австралійської освіти, що дозволяє релігійним організаціям надавати релігійне навчання у державних школах, описано сучасну ситуацію в українській освіті, яка пов'язана із запровадженням предметів релігійно-духовного спрямування, охарактеризовано громадську реакцію та подано висновки науковців щодо процесу розвитку релігійної освіти в Україні, відзначено відсутність однастайності щодо розуміння проблеми релігійної освіти в Україні, визначено причини, які формують відповідне ставлення суспільства до релігійної освіти в державних школах України.

Ключові слова: релігійна освіта, шкільна освіта, Україна, Австралія, порівняльний аналіз, історичний розвиток.

Проблема релігійної освіти України, яка стала актуальною починаючи із 90-х років ХХ століття, до цього часу викликає багато дискусій та потребує глибокого вивчення, переосмислення ролі релігії в суспільних взаєминах, здатності церкви виконувати не лише віронавчальні функції, але й займатися широкою освітньо-виховною діяльністю, стосується складних, неоднозначних і суперечливих питань взаємодії церковних організацій із державною (світською) школою. Проміжні висновки аналітиків свідчать про те, що «ні в середовищі експертів, ні серед політиків та законодавців, ні на рівні громадської думки не спостерігається однастайності стосовно її розуміння» [15, с. 7]. Така характеристика залишається об'єктивною для української дійсності і тому потребує вивчення світового досвіду, звернення уваги до країн, які мають багаторічну практику взаємин церкви і держави у різних аспектах розвитку суспільства, включаючи освіту. Дослідження різноманітних типів, видів та моделей релігійної освіти, особливостей взаємодії релігійних організацій із державною системою освіти є особливо актуальним для сучасного стану української освіти. У цьому контексті слід зазначити, що «вивчення закордонного досвіду не означає механічного його застосування», мова передусім йде про «його творче осмислення та використання в процесі подальшого реформування соціально-гуманітарної сфери в Україні з урахуванням українського досвіду та особливостей» [18]. У нашій статті ми беремо до уваги досвід релігійної освіти Австралії, який відзначається великою кількістю закладів, заснованих релігійними організаціями, а також нормативно узгодженою практикою викладання релігійних предметів у державній школі. Незважаючи на багаточисельні відмінності України та Австралії, що стосуються особливостей географічного положення, факторів історичного розвитку, релігійної різноманітності суспільства існують точки дотику, які роблять австралійський досвід актуальним та близьким

для української освіти, який може, за умови належного осмислення і правильного застосування, допомогти у проведенні реформ нашої освіти, адже сучасна українська школа продовжує потребувати переформатування та зміни освітніх концепцій і перебуває у постійному пошуку методів та форм, які відповідають особливостям, викликам і потребам суспільства, пов'язаних із глобалізацією та секуляризацією українського суспільства, його мультикультурністю, постмодерністською кризою, комерціалізацією освіти, економічною, політичною нестабільністю та геополітичними загрозами.

Тема релігійної освіти була досліджена та висвітлена у публікаціях вітчизняних та закордонних науковців, які торкалися різноманітних аспектів цього явища. Питанням вивчення місця та ролі предметів релігійного виховання в освітній програмі державних шкіл присвячено роботи А. Лихачова, І. Метлика, І. Галицької, Є. Шестуна, П. Козирева. Дослідження Г. Друзенко, І. Понкіна, Е. Аскерової, Л. Филипович, Р. Підпригори стосуються правових аспектів надання релігійної освіти. Сучасні дослідники А. Васків та В. Жуковський взяли до уваги етичний аспект релігійної освіти, займаючись розробкою відповідної концепції. Результати вивчення форм релігійного навчання містять праці В. Єленського, В. Хромця, І. Мозгового, Л. Мітрохіна, М. Заковича, С. Панича. Враховуючи специфіку теми теологи, представники різних конфесій В. Бурега, І. Бей, О. Філоненко, Т. Добко, Ю. Решетников, Ю. Чорноморець у своїх дослідженнях звертають увагу на її актуальність для церковних організацій. Аналізом загальних особливостей релігійної освіти займаються українські вчені В. Бондаренко, М. Бабій, Л. Дмитренко, С. Здіорук, А. Кислий, В. Кришмарел, Л. Филипович. Із численних праць закордонних науковців слід відзначити англійських дослідників Р. Голдмана, М. Гримміта, Д. Джарвіса, Г. Лоукс, Н. Смарта, Д. Халла. Проте наявність такої кількості досліджень та публікацій не свідчить про завершеність процесу дослідження, а підтверджує глибину і актуальність проблематики релігійної освіти та необхідність подальших розвідок в контексті постійних змін суспільного буття. Саме тому, мета статті полягає у порівняльному аналізі релігійної освіти в загальноосвітніх школах Австралії та України, визначенні спільних рис та відмінностей розвитку, застосуванні австралійського досвіду для нової української школи.

Релігійна освіта в Україні сьогодні існує в трьох основних вимірах (видах): класична релігійна освіта в середовищі церковних організацій, яка полягає у підготовці служителів різних рівнів, навчання членів церкви основам віровчення деномінації та особливостям обрядів; релігійна освіта у закладах різних рівнів, заснованими яких є релігійні організації, яка полягає у використанні для світоглядних настанов як урочного, так і позаурочного часу, а також релігійна освіта у державних школах, яка існує здебільшого у формі факультативних курсів, які мають на меті ознайомити учнів із особливостями різних релігійних течій. Заклади освіти, засновані релігійними конфесіями, є відносно новим явищем у просторі української освіти, враховуючи те, що закон про надання права релігійними організаціям засновувати власні заклади був прийнятий у 2015 році [14]. Звичайно, слід враховувати, що і до цього часу релігійні організації намагалися створювати заклади через афілійовані організації, але, навіть враховуючи цей фактор, подібні заклади не мають багаторічного досвіду і відповідної практики, тому потребують вивчення, запозичення і втілення закордонного досвіду. Найбільше питань існує щодо релігійної освіти в державних школах, які викликані досвідом відділення релігії від держави і спадщиною радянської епохи в розумінні цих взаємин.

З цієї перспективи для України є цікавим досвід Австралійського союзу, який має широко розвинену мережу різноманітних закладів: державних шкіл, католицьких шкіл та незалежних шкіл [6], а також досвід створення нормативної та методичної бази для викладання релігійної освіти в державних школах. Проведений аналіз дає підстави для твердження, що, незважаючи на численні відмінності між двома державами, існує схожість процесів, що наближує австралійський досвід до наших реалій. Огляд історичного розвитку освіти у її взаємостосунках між державою і церквою в Україні та Австралії дозволяє відзначити такі спільні особливості. Релігійна освіта як в Україні, так і в Австралії була підґрунтям для створення освітньої системи. В Україні церковні заклади були основними освітніми провайдерами до початку ХХ століття. Наприклад, кількість шкіл у Київській губернії у середині ХІХ століття у більшості випадків вказує на їх конфесійну приналежність, а саме: існувало 1684 церковних заклади, в яких навчалося 83 785 дітей, порівняно із 320 школами (15 274 учнів) нецерковного підпорядкування. Подібна ситуація прослідковується в інших українських губерніях. Держава в той час створювала необхідні умови для таких шкіл, будучи прихильною щодо їх існування, виділяючи асигнування для їх розвитку та функціонування. В свою чергу духовенство претендувало не лише на формування освітньої програми і вибір методів навчання, але й на цілковите керівництво народною освітою [12, с. 8]. В Австралії на ранньому етапі розвитку її колоній також відображалася ситуація домінування релігійних закладів, адже церковні школи з'явилися з першими європейськими поселенцями, оскільки духовенство «брало на себе відповідальність за навчання дітей», які першими прибули до Австралії [6, с. 143] [2, с. 143]. Християнські церкви готували вчителів й організували системи релігійного шкільного навчання згідно з розпорядженнями держави. У колоніальній Австралії «загалом вважалося, що обов'язком Церкви є ведення шкіл» [7, с. 1]. Держава була зацікавлена у такій моделі, виділяючи фінансування для підтримки таких шкіл. Учні церковних закладів здобували не лише навички грамоти, тому що церковні вчителі приділяли велику увагу їх вихованню як релігійних і добродішних громадян. Ці навчальні заклади підтримувалися державою, оскільки чиновники вважали, що саме освіта може врятувати суспільство від корупції та деградації.

Надалі як в Австралії, так і в Україні відбулися зміни у взаємостосунках і співпраці держави і церкви в питаннях освіти. Прихід до влади більшовиків привів до відділення церкви і освіти, адже «першочергова роль школи у становленні громадянина в радянському суспільстві виступала одним із пріоритетів державної політики» [16, с. 64], тому формування світогляду на основі атеїстичних переконань було одним із головних завдань школи радянського періоду, в якій було заборонено проведення релігійних предметів та навчань, а система освіти служила «знаряддям перетворення суспільства» та «машиною політичної соціалізації» [19, с. 47]. Подібна ситуація, проте з певними відмінностями, прослідковувалася і в Австралії, де із середини XIX століття колоніальні уряди почали проявляти більше ініціативи в освітніх питаннях, і між 1872 та 1896 роками усі шість австралійських колоній на законодавчому рівні прийняли схожі між собою закони, які запроваджували безкоштовну, обов'язкову і світську освіту [8, с. 3]. Основними причинами, які привели до таких перемін, було зростання переконаності австралійських громад щодо необхідності розділення між державою і церквою у сфері освіти, підсилене глибокими міжконфесійними відмінностями, коли релігійні деномінації намагалися конкурувати одна із одною, і кількість конфесійних шкіл була одним із способів цієї боротьби. Таким чином, різні релігійні організації, розширюючи сферу свого впливу, відкривали якомога більше шкіл і це приводило до додаткових фінансових втрат для уряду, який був зобов'язаний субсидувати всі ці заклади. Щоб уникнути подібних ситуацій, австралійський уряд почав підтримувати лише державні школи, відмовивши у державному фінансуванні приватних та релігійних шкіл у всіх австралійських колоніях. Питання щодо домінування тієї чи іншої релігії були досить контраверсійними, що привели до сумнівів у тому, чи може релігія взагалі бути частиною народної освіти в Австралії [9]. Тому у цей період на відміну від шкіл, заснованих релігійними організаціями, попит на «секуляризовану» або нецерковну освіту продовжував неухильно зростати по всій Австралії на фоні загального прагнення до того, щоб освіта стала загальнодоступною, безкоштовною та обов'язковою.

У цей час було наголошено на важливості стандартизації та централізації в державних школах, що стало особливістю австралійської освіти кінця XVIII та початку XIX століття і було пов'язано із тим, що уряд, фінансуючи переважну більшість шкіл, намагався також створити стандарти в освітній системі. В результаті було досягнуто наступних результатів: освіта стала доступною для більшості дітей, що забезпечило їх рівність в доступі до освіти, учні набували необхідні вміння та навички, які допомагали отримувати роботу чи продовжувати своє навчання у закладах вищої освіти, стала обов'язковою середня освіта для вчителів та підвищилися вимоги до вчителів початкових класів і були створені умови для підвищення їх педагогічних вмінь [5]. Ці рішення виявилися ефективними в подоланні проблеми низькокваліфікованих вчителів, яка була характерною для XVIII століття. Стандартизація також сприяла посиленню ролі державних шкіл, адже приватні релігійні школи, як правило, ігнорували затверджені норми, і тому переставали задовольняти потреби і очікування батьків, які прагнули надавати своїм дітям освіту із відповідною якістю отриманих знань, умінь та навичок. Також стандартизована освіта сприяла розвитку нації, адже населення Австралії складалося із великої кількості іммігрантів, які мали різне етнічне, релігійне походження, тому однією з головних цілей освіти було виховання системи цінностей та формування мислення людей для створення сильної та єдиної нації [11]. Зрозуміло, що кожна державна школа була зобов'язана включити ці цінності у свою навчальну програму. Таким чином, державні школи об'єднували людей, оскільки вони виховувалися подібним чином. Ці процеси у великій мірі нагадували українську освіту радянських часів, сильною ознакою якої була централізована та уніфікована освітня модель, яка однорідно вписувалася у відповідні суспільно-політичні умови радянського авторитарного режиму. «На середину 50-х років радянська загальноосвітня школа була соціальним інститутом, повністю регламентованим і контрольованим партією та державою» [16, с. 65].

Однак в середині XX століття в Австралії почали все частіше висловлюватися перестороги щодо зниження ефективності морально-етичної та історичної грамотності молодого покоління [3, с. 109-110] та лунали заклики до повернення християнських цінностей в освітній процес державних шкіл. Зверталась увага на те, що переважна більшість австралійців мають європейське походження і їх релігійна спадщина походить від європейського християнства, тому збереження християнських цінностей у колективній підвідомості австралійського суспільства залишається нагальною необхідністю і важливим завданням. Відзначалося, що саме в державних школах існує «криза цінностей», і учні таких шкіл, на відміну від приватних релігійних закладів, несправедливо обмежені в отриманні релігійної освіти. Тому християнська реакція на державне припинення фінансування церковних шкіл, заборону викладання предметів релігійного спрямування та посилення секуляризації інституту шкільної освіти призвели до того, що християнські конфесії успішно подали петиції про те, щоб державні школи стали публічними просторами, у яких знову могло б відбуватися християнське релігійне навчання. В результаті до 1960-х років усі основні австралійські юрисдикції змінили свої попередні політичні позиції, щоб полегшити релігійне навчання або уроки вивчення Біблії у державних школах, встановили законодавство, що інституціалізує релігійне навчання в австралійській державній освіті [10]. Негативна реакція громадян на відсутність турботи держави про духовне виховання вплинула на суспільні процеси взагалі та державну шкільну освіту зокрема, тому з середини 20-го століття більшість австралійських юрисдикцій розпочали процес відновлення релігійного навчання в державних школах, до кінця століття створивши програми капеланства, які діють у більшості шкіл донині. На думку сучасних австралійських вчених [1] Австралія, як і сучасні західні суспільства із високим рівнем

лібералізму потребують повернення до традиційних (релігійних) ідеалів або призупинення процесу втрати цінностей за допомогою якогось альтернативного світського замітника. Сучасні українські науковці також підкреслюють важливість існування у нашому суспільстві «міцної, духовно змістовної, вкоріненої в реальному житті системи моральних цінностей». В свою чергу «шкільна практика доводить, що етичні цінності ще не зайняли належного місця у системі цінностей учнівської молоді» [13]. Адже слід враховувати, що у радянській освітній системі виховання не приділялося уваги духовній природі особистості, а моральні цінності були пов'язані із особливістю ідеології, таке ігнорування призвело до відповідних наслідків, які ми відчуваємо у сучасному суспільстві, допомогти у такому випадку може релігійна освіта, із досвідом якої ми можемо познайомитися із австралійської освіти.

В результаті багаторічних процесів, пов'язаних із дискусіями щодо доцільності викладання релігійних предметів у державних школах та місцю християнських цінностей у системі виховання у австралійських штатах та територіях склалася ситуація, коли релігійне навчання не входить в офіційну освітню програму, але існують положення, які дозволяють проводити конфесійні настанови тим релігійним організаціям, які здатні забезпечити щотижневі навчання своїми акредитованими представниками для учнів, батьки яких подали відповідне клопотання.

Загальні правила, розроблені на територіях різних штатів, мають такі спільні ознаки [4, с. 243]: діючі програми релігійного навчання мають бути проаналізовані щодо сумісності із цілями та цінностями загальної шкільної програми та затверджені шкільними асоціаціями; батьки повинні ознайомитися із змістом таких програм і письмово підтвердити свою зацікавленість у відповідному навчанні їх дітей; адміністрація закладу має забезпечити рівні умови щодо надання релігійної освіти різними конфесіями, представники яких, у свою чергу, зобов'язуються поважати особисті погляди та вірування учнів та батьків і не займатися прозелітизмом під час освітнього процесу. Також адміністрація закладу освіти аналізує, наскільки принципи викладання релігійних предметів та оцінювання отриманих знань, відповідно до розвитку учнів різних вікових груп, а також педагогічні методи, які використовуються під час навчання сумісні із загальноприйнятими правилами, традиціями та практиками шкільного соціуму. На основі проведеного аналізу та виконання всіх необхідних процедур адміністрація закладу дозволяє визначеній конфесії надавати релігійну освіту для учнів школи.

В Україні починаючи із 1990-х років факультативно викладалися курси морально-етичного виховання, такі як «Основи християнської етики», «Біблійна історія та християнська етика», «Християнська етика в українській культурі». Рівень охоплення учнів такими предметами залежав від бажання батьків, можливостей та бажання адміністрації закладів освіти включити відповідний курс у навчальну програму, а також від релігійно-культурних особливостей регіону. У 2021 році МОН України спробувало впровадити обов'язкове викладання морально-етичних предметів у 5 та 6 класі для державних шкіл, запропонувавши на розгляд громадськості проєкт «Типової освітньої програми для 5-9 класів». В результаті виявилось, що український соціум неоднорідний у своєму ставленні до такої практики, багато батьків підтримало цю ініціативу, але лунали також критичні і навіть радикальні зауваження. Деякі релігієзнавці зробили висновок про передчасність таких рішень, адже «в Україні досі немає достатньої кількості фахівців, здатних викладати ці предмети в школі», тому «введення такого предмета в обов'язковому порядку може спричинити суперечки і конфлікти» [17].

Висновки. Отже, проведений аналіз розвитку релігійної освіти в Австралії та Україні дозволяє відзначити схожість процесів, які полягають у тому, що релігійна освіта обох країн історично стала основою для створення існуючих освітніх систем, потім відбулося розділення релігії і державної школи, яке в Україні полягало у забороні релігійного навчання взагалі, а у Австралії було обмежене лише приватними релігійними закладами, що надалі привело до появи у суспільствах обох країн незадоволення виховною функцією освітнього процесу та бажанням повернути аксіологічний принцип виховання до шкіл, дозволивши релігійне навчання у державних закладах. Але якщо в Австралійських штатах та територіях загальна суспільна позиція була сприятливою, що привело до прийняття відповідних актів та законів, які створили належну нормативну базу для релігійного навчання і тому релігійна освіта у державних школах сучасного австралійського суспільства не викликає питань, то в Україні цей процес є контраверсійним та незавершеним, продовжує викликати дискусії щодо наявності релігійного навчання у державній школі, враховуючи поліконфесійність українського суспільства і історичну особливість розуміння питання розділення церкви та держави, має своїх прихильників та опонентів, що свідчить про незавершеність процесу інтеграції релігійної освіти у державну школу, потребу у запозиченні закордонного досвіду, його переосмисленні та втіленні, враховуючи особливості українського сьогодення.

Використана література:

1. Albrechtsen, J 2006, "It's 'Them', It's Us": The need to regain confidence in Western culture', in CIS big ideas forum, Centre for Independent Studies, Sydney.
2. Aspland, T 2006, 'Changing patterns of teacher education in Australia', Education Research and Perspectives, vol. 33, no. 2, pp. 140–163, доступ 3 січня 2022, <http://erpjournal.net/wp-content/uploads/2020/01/ERP33-2_Aspland-T. 2006. Changing-patterns-of-teacher-education-.pdf>.
3. Barcan, A 1971, 'Problems of secondary education', in S D'Urso (ed.), Counterpoints: Critical writings on Australian education, John Wiley & Sons Australasia, Sydney.
4. Goldberg, P 2008, 'Teaching Religion in Australian Schools', Numen, vol. 55, no. 2/3, pp. 241–271.

5. Hyams, BK 1979, Teacher preparation in Australia: A history of its development from 1850 to 1950, Australia Council for Educational Research, Australia Council for Educational Research, Melbourne.
6. Independent schools snapshot. Facts and figures for 2020 2021, Independent Schools Australia, доступ 5 січня 2022, <https://isa.edu.au/wp-content/uploads/2021/06/ISA170321_SNAPSHOT_2021_FINAL.pdf>.
7. Logan, G & Clarke, E 1984, State education in Queensland: a brief history, Department of Education, Queensland, доступ 6 січня 2022, <<https://digitised-collections.unimelb.edu.au/bitstream/handle/11343/115543/scpp-00285-qld-1984.pdf?sequence=1>>.
8. Moyle, K 2009, What does Public School Education in Australia Mean in the 21st Century? in P Jeffrey (ed.), Changing Climates: Education for Sustainable Futures – AARE 2008. Australian Association for Research in Education Conference Proceedings, Australian Association for Research in Education, Australia, pp. 1-19, Changing Climates: Education for Sustainable Futures – AARE 2008, Brisbane, Australia, <<https://www.aare.edu.au/data/publications/2008/moy08646.pdf>>
9. Phillips, K 2014, The history of education, religion and the state in Australia, ABC, доступ 7 січня 2022, <<https://www.abc.net.au/radionational/programs/rearvision/education-religion-and-the-state-in-australia/5546816>>.
10. Upham, B 1993, 'Church and state: a case-study of Queensland to 1918', PhD thesis, University of Queensland.
11. Wilkinson, IR, Caldwell, BJ, Selleck, RJW, Harris, J & Dettman, P 2007, A history of state aid to non-government schools in Australia, Department of Education, Science & Training, Canberra.
12. Герасименко, ЛВ 2018, 'Релігійний компонент у змісті шкільного навчання другої половини XIX – початку XX століття', Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського, Випуск 2. Частина 2. 2018. С. 7-14
13. Жуковський, ВМ n.d., Викладання християнської етики в школі – важливе стратегічне завдання української середньої освіти, доступ 5 січня 2022, <https://eprints.qut.edu.au/96479/1/Matthew_Birmingham_Thesis.pdf>.
14. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо заснування релігійними організаціями навчальних закладів» 2017, Верховна Рада України, доступ 6 січня 2022, <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/498-19#Text>>.
15. Здіорук, СІ, Токман, ВВ & Литвиненко, ОМ 2011, Роль релігійних чинників у поступі українського соціуму. Аналітична доповідь, Національний інститут стратегічних досліджень, Київ, доступ 3 January 2022, <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2011-10/Relyg_chyn-56e51.pdf>.
16. Каганов, ЮО 2018, «Діти – майбутні будівничі комунізму»: ідеологічна казуїстика шкільної освіти в Україні (1950-ті – 1991 рр.)', *Науково-теоретичний альманах «Грані»*, Т. 21. №1. 2018. С. 63-77.
17. Релігія у школі: Що відомо про новий скандал, який розгорається в Україні 2021, *Depo.ua*, доступ 7 січня 2022, <<https://www.depo.ua/ukr/life/religiya-u-shkoli-shcho-vidomo-pro-noviy-skandal-yakiy-rozgoraetsya-v-ukraini-202102081282013>>.
18. Решетников Ю. 2012. Викладання предметів духовно-морального спрямування у державній школі: український та закордонний досвід. *Науковий вісник «Демократичне врядування»*. Випуск 9. 2012. 12 с.
19. Шліхта, НВ 2010, Історія радянського суспільства: навчальний посібник, ВД «Києво-Могилянська академія», Київ.

References:

1. Albrechtsen, J 2006, "It's 'Them', It's Us": The need to regain confidence in Western culture', in CIS big ideas forum, Centre for Independent Studies, Sydney.
2. Aspland, T 2006, 'Changing patterns of teacher education in Australia', *Education Research and Perspectives*, vol. 33, no. 2, pp. 140–163, viewed 3 January 2022, <http://erpjournal.net/wp-content/uploads/2020/01/ERPv33-2_Aspland-T.-2006.-Changing-patterns-of-teacher-education-.pdf>.
3. Barcan, A 1971, 'Problems of secondary education', in S D'Urso (ed.), *Counterpoints: Critical writings on Australian education*, John Wiley & Sons Australasia, Sydney.
4. Goldberg, P 2008, 'Teaching Religion in Australian Schools', *Numen*, vol. 55, no. 2/3, pp. 241–271.
5. Hyams, BK 1979, Teacher preparation in Australia: A history of its development from 1850 to 1950, Australia Council for Educational Research, Australia Council for Educational Research, Melbourne.
6. Independent schools snapshot. Facts and figures for 2020 2021, Independent Schools Australia, viewed 5 January 2022, <https://isa.edu.au/wp-content/uploads/2021/06/ISA170321_SNAPSHOT_2021_FINAL.pdf>.
7. Logan, G & Clarke, E 1984, State education in Queensland: a brief history, Department of Education, Queensland, viewed 6 January 2022, <<https://digitised-collections.unimelb.edu.au/bitstream/handle/11343/115543/scpp-00285-qld-1984.pdf?sequence=1>>.
8. Moyle, K 2009, What does Public School Education in Australia Mean in the 21st Century? in P Jeffrey (ed.), *Changing Climates: Education for Sustainable Futures – AARE 2008*. Australian Association for Research in Education Conference Proceedings, Australian Association for Research in Education, Australia, pp. 1-19, *Changing Climates: Education for Sustainable Futures – AARE 2008*, Brisbane, Australia, <<https://www.aare.edu.au/data/publications/2008/moy08646.pdf>>
9. Phillips, K 2014, The history of education, religion and the state in Australia, ABC, viewed 7 January 2022, <<https://www.abc.net.au/radionational/programs/rearvision/education-religion-and-the-state-in-australia/5546816>>.
10. Upham, B 1993, 'Church and state: a case-study of Queensland to 1918', PhD thesis, University of Queensland.
11. Wilkinson, IR, Caldwell, BJ, Selleck, RJW, Harris, J & Dettman, P 2007, A history of state aid to non-government schools in Australia, Department of Education, Science & Training, Canberra.
12. Herasymenko, LV 2018, 'Relihiinyi komponent u zmisty shkilnoho navchannia druhoi polovyny XIX – pochatku XX stolittia' [Religious component in the content of schooling in the second half of XIX – early XX century], *Visnyk KrNU imeni Mykhaila Ostrohradskoho*, no. 2, pp. 7–14. [in Ukrainian]
13. Zhukovskiy, VM n.d., 'Vykladannia khrystyianskoi etyky v shkoli – vazhlyve stratehichne zavdannia ukrainskoi serednoi osvity' [Teaching Christian ethics at school is an important strategic task of Ukrainian secondary education], viewed 5 January 2022, <https://eprints.qut.edu.au/96479/1/Matthew_Birmingham_Thesis.pdf>. [in Ukrainian]
14. Zakon Ukrainy 'Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo zasnuvannia relihiinymy orhanizatsiamy navchalnykh zakladiv' [Law of Ukraine 'On Amendments to Certain Laws of Ukraine Concerning the Establishment of Educational Institutions by Religious Organizations'] 2017, Verkhovna Rada Ukrainy, viewed 6 January 2022, <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/498-19#Text>>. [in Ukrainian]
15. Zdioruk, SI, Tokman, VV & Lytvynenko, OM 2011, Rol relihiinykh chynnykiv u postupi ukrainskoho sotsiumu. Analychna dopovid [The role of religious factors in the progress of Ukrainian society. Analytical report], *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen*, Kyiv, viewed 3 January 2022, <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2011-10/Relyg_chyn-56e51.pdf>. [in Ukrainian]

16. Kahanov, YuO 2018, “‘Dity – maibutni budivnychi komunizmu’: ideolohichna kazuistyka shkilnoi osvity v Ukraini (1950-ti – 1991 rr.)” [‘Children are the future builders of communism’: ideological casuistry of school education in Ukraine (1950s – 1991)], *Naukovo-teoretychnyi almanakh ‘Hrani’*, vol. 21, no. 1, pp. 63–77. [in Ukrainian]
17. Relihiia u shkoli: Shcho vidomo pro noviy skandal, yakyy rozghoraetsia v Ukraini [Religion at school: What is known about the new scandal that is erupting in Ukraine] 2021, Depo.ua, viewed 7 January 2022, <<https://www.depo.ua/ukr/life/religiya-u-shkoli-shcho-vidomo-pro-noviy-skandal-yakyy-rozghoraetsya-v-ukraini-202102081282013>>. [in Ukrainian]
18. Reshetnikov, Yu 2012, ‘Vykladannia predmetiv dukhovno-moralnoho spriamuvannia u derzhavnii shkoli: ukrainskyi ta zakor-donnyi dosvid’ [Teaching spiritual and moral subjects in public school: Ukrainian and foreign experience], *Naukovyi visnyk ‘Demokratychni vriaduvannia’*, no. 9, pp. 25–30. [in Ukrainian]
19. Shlikhta, NV 2010, *Istoriia radianskoho suspilstva: navchalnyi posibnyk* [History of Soviet society: a textbook], VD ‘Kyievo-Mohylianska akademiia, Kyiv. [in Ukrainian]

Shevchuk A. V. Religious education in general schools in australia and Ukraine: a comparative analysis of historical development and the present situation

In the article the problem of development of religious education is considered and different kinds of religious education are characterized, where the focus is on religious education in state schools of Ukraine and Australia. The study resulted in the estimation of current situation and the relevance of borrowing the foreign experience and necessity of redefining it is indicated, in particular the Australian religious education with the aim of usage it in the process of reforming the Ukrainian education under the conditions of democratization of society, analysis of scientific studies of national and foreign scientists according to the topic of investigation is made, it is stated, that level of religious education in Australia is one of the best models for borrowing the experience from for other countries, common features and distinctions of process of development of religious education and historical factors which influenced the peculiarities the relationships between the state and religious organizations in the context of religious learning were discovered and formed the specificities of understanding the core of division between church and state in educational sphere; political, social and cultural factors, which influenced the interaction between church and state in the context of education are defined; changes, which happened in relationships and cooperation between church and state are characterized, it is stated, that the level of religious education in Australia has support from the state and is stimulated at the level of every Australian state, comparative analysis is made on the history of development of religious education of Ukraine and Commonwealth of Australia, in the context of which the influence of religious schools and becoming of educational systems of both countries are highlighted, in the process of social development of both countries the interest the citizens in axiological upbringing of students of state schools is discovered, the changes in attitude towards religious education are noted, normative basis of system of Australian education is analyzed, which permits the religious organizations to grant the religious education in state schools; current situation of Ukrainian education, which is connected with the launch of the subjects of religious and spiritual direction is described; social reaction is characterized and conclusions of scientists regarding the process of development of religious education in Ukraine are characterized; the absence of unanimity concerning the understanding of the problem of religious education in Ukraine is noted; reasons which formulate the according attitude of society towards religious education in state schools of Ukraine are defined.

Key words: religious education, school education, Ukraine, Australia, comparative analysis, historical development.

УДК 378.018.43:004

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.87.24>

Шемизон Н. Ю.

**ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ СТУДЕНТІВ
ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

У статті розглянуто чинники, що впливають на успішність здобувачів освіти у дистанційному навчанні. Зазначено, що стрімкий перехід до онлайн навчання виявив певні проблеми у його реалізації, які пов’язані зі здобувачами освіти та труднощами з якими вони стикаються, та які не залежать від якості техніки чи швидкості Інтернету. Аналізуються такі фактори – самоефективність, самоконтроль студентів та їх вплив на результативність у дистанційному навчанні, та якою мірою фактор пов’язаний з академічною підтримкою викладацького складу (наявність систематичних консультацій, постійний супровід дистанційного навчання) впливає на результативність онлайн навчання. Було досліджено вплив самоефективності особистості на результати онлайн освіти. Перевірено дані, що пов’язані з результатами по шкалі самоефективності та успіхами у навчанні. Встановлено вплив віку та досвіду онлайн навчання на показники самоефективності. Результати показали що у порівнянні зі студентами 2 та 3 курсів, лише 15,4% першокурсників мають високий рівень самоефективності. З’ясовано, що високі показники самоефективності збігаються з високими показниками самоконтролю під час дистанційного навчання, яке вимагає контролю навчальних дій з боку студента та здатності до самообмежень. Визначено, що значний відсоток студентів першого курсу потребують більш ґрунтовного академічного супроводу дистанційного навчання оскільки мають певні труднощі з опрацюванням навчальної інформації у дистанційному режимі, не мають сформованих вмінь самостійно працювати, пов’язувати теоретичний матеріал з практичними діями.